

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора економічних наук, професора
Соломатіної Тетяни Василівни
на дисертаційну роботу Бірюка Дмитра Олександровича
«Розвиток фінансової системи у фінансово-цифровому просторі України»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит

Актуальність теми дисертації

Актуальність теми дослідження визначається тим, що фінансова система України функціонує в умовах безпрецедентного поєднання викликів — повномасштабної військової агресії, євроінтеграційних зобов'язань та глобальної цифрової трансформації, — кожен з яких окремо вимагав би системного перегляду підходів до її розвитку, а разом формують якісно нову реальність, для якої існуючий теоретико-методологічний інструментарій є недостатнім.

Критична залежність від зовнішнього фінансування при одночасній функціональній ерозії внутрішнього ринку капіталів — коли банки акумулюють надлишкову ліквідність переважно в державних цінних паперах, а реальний сектор позбавлений доступу до ринку боргового капіталу — унеможлиблює забезпечення фінансового суверенітету та самодостатнього відновлення економіки. Водночас поза межами ефективного регулювання залишаються потенційно значущі джерела бюджетних надходжень, зокрема ринок віртуальних активів, обсяги якого в Україні набули суттєвих масштабів, а законодавча база оподаткування досі не сформована.

За таких умов розроблення теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій щодо розвитку фінансової системи у фінансово-цифровому просторі набуває не лише наукового, а й безпосереднього стратегічного значення для держави (с.6-7).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації є достатньо обґрунтованими. Підставою для цього є те, що теоретичним підґрунтям проведеного дослідження стала низка фундаментальних положень теорії фінансів, концепцій цифрової економіки, а також наукові праці відомих вітчизняних та зарубіжних науковців із зазначеної тематики. Слід відмітити глибоке опрацювання дисертантом праць вчених, які досліджували методичні підходи до трансформації фінансових систем під впливом технологічних шоків, економічні умови та ефекти діджиталізації фінансових послуг, а також проблеми архітектурної розбудови та регулювання фінансово-цифрового простору.

При проведенні дослідження використано широкий спектр загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: системно-структурний аналіз і синтез, метод теоретичного узагальнення, абстрактно-теоретичне узагальнення, регресійне моделювання, інституціональний аналіз та методи економіко-математичного прогнозування.

Аналітична частина дослідження ґрунтується на достатньо широкому переліку статистичних і аналітичних матеріалів Міністерства фінансів України, Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Державної служби статистики України, міжнародних аналітичних звітів фінтех-асоціацій та баз даних Світового банку.

Обґрунтованість і достовірність результатів дослідження підтверджується також значним обсягом емпіричного та статистичного матеріалу, розробленими математичними моделями та проведеними прогнозними розрахунками щодо фіскальних ефектів оподаткування віртуальних активів і впровадження систем RegTech. Роботу позитивно характеризує логічна структура її побудови, комплексність і синергетичність підходу до вирішення поставлених завдань, а також глибокий аналіз

причинно-наслідкових зв'язків і деформацій у фінансовому секторі під час кризових періодів. Висновки та рекомендації, сформульовані здобувачем, є достовірними, що підтверджується відповідними актами та довідками про впровадження результатів дослідження в практичну діяльність органів державного регулювання та фінансових інституцій.

Робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри публічних фінансів Державного податкового університету «Державні запозичення в системі публічних фінансів» (номер державної реєстрації 0121U109588), у межах якої автором проведено аналіз впливу державного боргу у складі макроекономічного інструментарію на забезпечення стійкості фінансової системи.

Загалом наукова обґрунтованість і достовірність результатів виконаного дослідження підтверджується їх апробацією в 33 наукові праці із них: 20 статей у наукових фахових виданнях категорії Б, 3 статті у наукових фахових виданнях внесених до наукометричних баз даних Scopus, 10 інші публікації апробаційного характеру.

Результати дисертаційного дослідження одержали практичне використання в діяльності Головного Управління ДПС у м. Києві стосовно впровадження оподаткування криптовалюти та внесення змін до Інструкції щодо заповнення податкової декларації про майновий стан і доходи (довідка № 37095/6/26-15-07-05-07-08 від 10.04.2025).

АТ «Ощадбанк» Філія – Головне управління по м. Києву та Київській області «Державний ощадний банк України» при розробці стратегії підвищення кібербезпеки шляхом впровадження в роботу з клієнтами обов'язкового роз'яснення правил безпечної поведінки у віртуальному просторі (довідка № 19 від 19.02.2025).

Представництві приватного акціонерного товариства «Страхова компанія «ВУСО» при розробці інноваційної стратегії і використанні цифрової платформи для обміну даними на основі блокчейн (довідка № 2025/05/13/1 від 15.05.2025).

Головного управління Української асоціації фінтех та інноваційних компаній при впровадженні пілотного проєкту, спрямованого на розвиток відкритого банкінгу для малого і середнього бізнесу (довідка № 1/0804 від 08.04.2025).

Наукова новизна положень дисертації, які отримані особисто здобувачем

Розв'язання поставлених завдань, глибокий рівень дослідження проблем розвитку вітчизняної фінансової системи у сучасному фінансово-цифровому просторі, дозволили автору обґрунтувати положення, які розкривають сутність дослідження та характеризуються науковою новизною.

В контексті розбудови теоретичного підґрунтя дослідження проблем розвитку фінансової системи у фінансово-цифровому просторі у роботі значна увага приділена критичному аналізу підходів провідних науковців у даній сфері до з'ясування сутності та змісту ряду понять і категорій. Обґрунтованим слід визнати акцентування автора на трактуванні термінологічного апарату дослідження в частині, що стосується визначення економічного змісту понять «фінансові відносини», «фінансова система», «фінансово-цифровий простір», «цілісність» та «стійкість фінансової системи». На відміну від існуючих підходів автором розкрита діалектична єдність сутнісних і змістовних характеристик вихідних понять досліджуваної сфери через поєднання сутнісного, структурного, функціонального та системного підходів, що дало змогу сформулювати інтегроване поняття фінансової системи та обґрунтувати необхідність її структуризації крізь призму підсистем як системоутворюючих форм організації фінансових відносин (с. 16–72; с. 308–335).

Методологічно вірно автор підходить до обґрунтування парадигми розвитку фінансової системи у фінансово-цифровому просторі, яка на думку дисертанта повинна ґрунтуватися на єдності фінансового і цифрового просторів, а вирішення проблем цілісності і стійкості фінансової системи перебуває під істотним впливом її здатності реагувати на зміни шляхом

адаптації структури і властивостей, не втрачаючи власних характеристик — що дозволяє раціоналізувати структуру фінансової системи з метою реалізації пріоритетності соціально-економічного розвитку на власній фінансовій основі (с. 55–72; с. 387–395).

Достатньо обґрунтованими є запропоновані автором концептуально-структурні засади модернізації фінансової системи, в основі яких — стратегія фінансового забезпечення, орієнтована на узгодженість між цільовою орієнтацією та необхідними фінансовими ресурсами, а також концепція стійкості, заснована на розвитку переважно на власній фінансовій основі із залученням інтеграційних, адаптивних, цифрових та балансуючих механізмів і таких джерел, як спеціальні державні фонди, ресурси приватних інститутів, ланцюжки доданої вартості, галузеві прибутки та іноземні інвестиції (с. 308–335; с. 387–395).

Заслуговує на увагу запропонований автором науковий підхід до забезпечення інновативності фінансової системи, зокрема в частині фіскальної підсистеми — через запровадження оподаткування віртуальних активів із здійсненням розрахунків зростання доходів бюджету від потенційних надходжень ПДВ, податку на прибуток і податку з обороту — а також у частині стимулювання банківської системи до спрямування коштів в інвестиційні проєкти та цифровізацію, що дозволить підвищити мультиплікаційний ефект використання фінансово-кредитних коштів та зміцнити внутрішні фінансові джерела розвитку України (с. 336–382).

Науковою цінністю відзначається встановлення та характеристика процесу функціональної ерозії фінансового ринку України внаслідок глибоких інституційно-просторових дисбалансів — безальтернативності банківських депозитів, «ефекту витіснення» державними цінними паперами фінансових інструментів приватних емітентів, «закриття» акціонерного капіталу та ресурсно-функціонального домінування банків, — що розширює горизонт дослідження адаптивних джерел розвитку вітчизняної фінансової системи (с. 235–303).

Практично значущими є розроблені автором рекомендації щодо переходу до регуляторної парадигми RegTech, яка вирішує проблему складності та нелінійності мережевих зв'язків між фінансовими установами і регуляторами шляхом їх переміщення у площину безперервної взаємодії в реальному часі, що забезпечує синергетичний стабілізуючий ефект, а також пропозиції щодо активізації ролі фінансового ринку на засадах суб'єктного підходу в розрізі домогосподарств, державного сектору, фінансових інституцій та нефінансових корпорацій (с. 336–382; с. 280–303).

У цілому наукова новизна є актуальною для розвитку фінансової системи у фінансово-цифровому просторі України, це переконливо свідчить про вагомість теоретичного і практичного значення дисертаційної роботи Бірюка Д.О.

Повнота висвітлення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, знайшли достатньо широке висвітлення у 33 наукових працях, з них: 20 статей у наукових фахових виданнях категорії Б, 3 статті у наукових фахових виданнях внесених до наукометричних баз даних Scopus, 10 інші публікації апробаційного характеру Загальний обсяг публікацій – 10,15 друк. арк., особисто автору належить 8,71 друк. арк

У публікаціях відображено основні наукові положення дисертації, а кількість оприлюднених наукових праць є достатньою і відповідає вимогам МОН. Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації.

Наявність або відсутність у докторській дисертації та наукових працях, які розкривають її результати, академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Дисертаційна робота є самостійно виконаною працею, у якій наукові положення, висновки і рекомендації відображають результати особистих досліджень автора. Особистий внесок у роботах, опублікованих у співавторстві, відображено у списку опублікованих праць. У докторській

дисертації та наукових працях, які розкривають її результати не виявлено академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації.

Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам

Дисертаційна робота включає передбачені нормативними актами всі структурні елементи: анотацію, вступ, п'ять розділів, висновки, список використаних джерел, додатки. Матеріали дисертаційної роботи викладені в логічній послідовності, результати виконаного дослідження розкривають всі поставлені в роботі завдання.

Структура та оформлення відповідає вимогам МОН України, щодо докторських дисертацій. Тематика дослідження відповідає паспорту спеціальності 08.00.08 гроші, фінанси і кредит.

Зауваження щодо змісту дисертаційної роботи

Відзначаючи значимість окремих теоретичних і практичних положень дисертації Бірюка Д. О, необхідно звернути увагу на деякі з них, які потребують подальшого обґрунтування або мають дискусійний характер, зокрема:

1. Запропонований автором алгоритм розгортання технологій регуляторного нагляду (RegTech) в реальному часі є логічним та послідовним (с.352-356). Зважаючи на масштабність реформи, які саме компоненти цієї системи (наприклад, стандартизація Open API чи впровадження алгоритмів штучного інтелекту для AML-моніторингу) мають бути впроваджені першочергово вже на початкових етапах відновлення економіки, а які доцільно відтермінувати на довгострокову перспективу задля зниження фінансового навантаження на банківську систему?

2. Автор обґрунтовує необхідність переходу до «автономного фінансового контуру» фінансової системи для захисту від геополітичних шоків (с.327-330). Водночас Україна перебуває в стані глибокої дефіцитності бюджету і критично залежить від прямих зовнішніх запозичень та грантів. Яким чином і за рахунок яких саме внутрішніх альтернативних джерел

можливе практичне забезпечення автономії цього контуру в найближчій середньостроковій перспективі без ризику розбалансування ліквідності всієї системи?

3. В роботі детально описується «функціональна ерозія» ринку капіталів (с.255-256). Пропонована автором стратегія відновлення передбачає кредитування через державні гарантії та синдіковані кредити. Однак в умовах воєнного стану державний бюджет сам є головним дефіцитним джерелом. Де саме, на думку автора, держава має взяти капітал для формування фондів покриття цих ризиків (гарантій) для комерційних банків, якщо її власні доходи повністю спрямовуються на сектор оборони?

4. Запропонована концептуально-структурна модель модернізації фінансової системи (с. 308–335) охоплює значну кількість детермінант, механізмів та джерел розвитку, проте залишається відкритим питання пріоритетності та послідовності їх задіяння в умовах обмеженості ресурсів воєнного часу. Доповнення моделі сценарним аналізом — зокрема, за варіантами збереження, скорочення або припинення зовнішньої фінансової підтримки — суттєво підсилило б реалістичність практичних рекомендацій.

Загальний висновок

Оцінюючи зміст дисертаційної роботи Бірюка Дмитра Олександровича на тему «Розвиток фінансової системи у фінансово-цифровому просторі України» за спеціальністю 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» в цілому можна зазначити, що вона є цілісним самостійно виконаним науковим дослідженням, результатом якого є науково обґрунтовані положення та в сукупності вирішують важливу наукову проблему – розвиток фінансової системи України з формуванням адаптаційних властивостей фінансових відносин у вітчизняному фінансово-цифровому просторі. Робота відповідає темі і поставленій меті та виконана на належному теоретико-методологічному рівні.

Загалом дисертація заслуговує позитивної оцінки як комплексне і глибоке дослідження проблеми розвитку сучасної фінансової системи

України. Основні положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертації, достатньо обґрунтовані та аргументовані. Дисертація за змістом і оформленням відповідає вимогам МОН України щодо докторських дисертацій, зокрема пп. 6, 7, 8, 9, 11 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук затвердженого постановою КМУ від 17 листопада 2021 р. № 1197.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів
та банківської справи
Східноукраїнського національного
Університету

02.06.2026

Тетяна СОЛОМАТИНА

Дізнаючись Соломатину Т. засвідчую
загальний

Зуртова О.В.